

О.Є. МАЙБОРОДА, канд.екон.наук, начальник управління економічного моніторингу розвитку регіону Департаменту економіки і міжнародних відносин ХОДА, Харків

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МЕТАЛУРГІЙНОЇ ГАЛУЗІ

У статті проаналізовано сучасний стан металургійної галузі в Україні, розглянути наслідки світової кризи на прикладі інших держав, проаналізована структура виробництва продукції. Метою даної статті є визначення пріоритетів щодо вирішення проблем підвищення конкурентоспроможності на підприємствах металургійного комплексу.

Ключові слова: металургійна галузь, підприємства, конкурентоспроможність, виробництво, інвестиції, основні засоби, економіка, ресурси.

Вступ. Металургійна галузь є базовою в економіці держави, оскільки саме промислові підприємства металургійного комплексу в значній мірі забезпечують розвиток промисловості взагалі. В Україні металургійний комплекс складається з підприємств, з яких 88% це підприємства чорної металургії. Ця галузь за обсягами виробництва займає перше місце серед промислових галузей економіки та забезпечує більш 20% валового внутрішнього продукту держави. Біля 80% всієї металопродукції яка виробляється на Україні - експортується, що дає значні валютні надходження до державного бюджету. Отже, від розвитку цієї галузі значно залежать основні макроекономічні показники розвитку України [1].

Аналіз основних досягнень і літератури. Аналіз останніх публікацій та досліджень, що стосуються даної галузі, розкриття проблем виробництва та реалізації продукції на зовнішніх і внутрішніх ринках, знаходять відображення в роботах таких фахівців і вчених, як В.Геєць [2], Г.Пивняк [3], В.Мазур [4], А.Богачов [5], Ю.Макогон [6], А.Пікус [7] та інші.

Для більшості металургійних підприємств України в сучасних умовах розвитку ринку найбільшої уваги заслуговує вирішення питань, які безпосередньо пов'язані із забезпеченням сталого функціонування виробничих систем, а саме інвестування в енергоефективні та ресурсозберігаючі технології.

Мета дослідження, постановка задачі. Метою даної статті є визначення пріоритетів щодо вирішення проблем підвищення конкурентоспроможності на підприємствах металургійного комплексу.

Матеріали дослідження. В сьгоднішніх умовах металургійна галузь тяжко долає наслідки світової кризи, за останні роки спостерігається тенденція зниження питомої ваги по цій галузі (табл.1).

Таблиця 1- Структура промислового виробництва України в 2005, 2010, 2012 роках за обсягами реалізованої промислової продукції

Галузь / Рік	2005		2010		2012	
	млн.грн	%	млн.грн	%	млн.грн	%
1	2	3	4	5	6	7
Промисловість, всього	468562,6	100,0	1065850,5	100,0	1400680,2	100,0
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	38867,1	8,3	106055,1	10	146588,5	10,5
Переробна промисловість	355079,9	75,8	716400,6	67,2	889496,6	63,5
Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	76329,1	16,3	193055,6	18,1	254459,9	18,2
Текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів	5014,2	1,1	8425,4	0,8	98767,1	0,7
Виготовлення виробів з деревини, виробництво паперу та поліграфічна діяльність	15336,6	3,3	27128,8	2,6	34297,8	2,4
Виробництво коксу та продуктів нафтопереробки	44030,0	9,4	75004,1	7,0	63129,5	4,5
Виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	22045,4	4,7	35503,0	3,3	60011,1	4,3
Виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів			7404,3	0,7	10465,4	0,7
Виробництво гумових і пластмасових виробів; іншої неметалевої мінеральної продукції	21646,4	4,6	46629,1	4,4	59767,1	4,3
Металургійне виробництво. Виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування	103331,4	22,1	200635,8	18,8	223832,5	16,0
Машинобудування, окрім ремонту та монтажу машин і устаткування	59668,1	12,7	99270,5	9,3	143533,1	10,2
Виробництво меблів, іншої продукції, ремонт та монтаж машин і устаткування	7678,7	1,6	23344,0	2,2	30133,1	2,2
Постачання електроенергії, газу, пару та кондиційованого повітря	74615,6	15,9	7221808,4	20,8	344067,9	24,5
Водопостачання, каналізація, поводження з відходами	-	-	21586,4	2,0	20528,2	1,5

Маючи значний потенціал виробництва продукції спостерігається тенденція зниження питомої ваги галузі металургії, та враховуючи скорочення наявних виробничих потужностей галузь гостро потребує пошуку зовнішніх або внутрішніх ринків збуту продукції.

У структурі виробництва продукції металургії ми бачимо, що основними позиціями для галузі є чавун, сталь вуглецева, металопрокат і напівфабрикати, а це продукція низького переділу, тобто з низькою доданою вартістю. Отже, для металургії України основне завдання - збільшення питомої ваги у загальних обсягах виробництва і реалізації продукції високого переділу, з високою доданою вартістю (табл.2).

Аналіз показників виробництва сталі, що виробляється основними світовими виробниками, показує, що для чорної металургії характерне дуже високий рівень конкуренції. Виробництво сталі в Україні скорочується, тоді як в інших державах які є основними виробниками сталі, такі як Росія (2008-68,5 млн т; 2010-67,0 млн.т), Південна Корея (2008-53,6 млн т; 2010-58,5 млн т) Німеччина (2008-45,8 млн т; 2010-43,8 млн т), падіння виробництва за період кризи було дуже незначним, а в таких державах як Китай (2008-500,5 млн т; 2010-626,7 млн т) та Індія (2008-55,2 млн. т; 2010-66,8 млн т), навпаки спостерігається значний приріст [8].

Таблиця 2 - Структура виробництва продукції металургійної галузі України за 2005, 2010, 2012 роки

Продукція / Рік	2005	2010	2012
Чавун, млн.т	30,7	27,4	28,5
Феросплави, млн.т	1,7	1,7	1,3
Сталь без напівфабрикатів, отриманих безперервним литтям, млн.т	27,9	17,5	17,1
Напівфабрикати, отримані безперервним литтям, млн.т	11,4	15,8	16,4
Прокат готовий чорних металів, млн.т	22,7	17,6	18,4
Труби великого і малого діаметрів, профілі пустотілі з металів чорних, млн.т	2,4	2,0	2,2

Географія експорту української металопродукції за останні 10 років суттєво змінився. Якщо в 2000 році основними споживачами української металопродукції були Туреччина, Китай, Польща, Німеччина і Росія, то у 2012 році основними напрямками продажу є країни Близького і Середнього Сходу, частка яких в експорті складає близько 40%, країни Євросоюзу і Російська Федерація, частка яких відповідно 20% і 15%, а Китай і Німеччина практично не імпортують метал з України.

Так, Китай володіючи великими запасами одного з найважливіших видів металургійної сировини - вугіллям, і повністю забезпечуючи себе власним вугіллям і коксом, а також маючи саму дешеву робочу силу в світі, утримує собівартість виробництва сталі на одному з найнижчих рівнів у світі, надаючи тим самим величезний вплив на сировинні ринки. Наприклад, Китай є одним з основних імпортерів металопродукції в Німеччину з-за низької собівартості виробництва сталі в порівнянні з виробництвом в США, Європі, Україні та багатьох інших регіонів світу.

На сьогодні підприємства металургійної галузі України не готові йти на глобальні заходи щодо реконструкції і реорганізації виробництва, а залучені інвестиції переважно спрямовуються на завершення раніше початих проєктів і здійснення короткострокових високорентабельних заходів. Найбільш прийнятними джерелами фінансування при реалізації проєктів модернізації залишаються власні кошти підприємств і позичкові кошти.

Висока енергоємність виробництва металургійної галузі пояснюється неефективним споживанням паливно-енергетичних ресурсів, що спонукає додатково витратити природний газ що збільшує залежність галузі від імпорту енергоресурсів. Надвисокі витрати енергоносіїв призводять до зниження конкурентоспроможності української металопродукції.

Енергоємність виробництва чавуну на українських металургійних підприємствах на 30 % вища, ніж на провідних підприємствах світу. Такий стан склався внаслідок недостатнього використання нових технологій, зокрема спалювання пиловугільного палива у доменних печах.

Значна частка енергоресурсів, що споживаються при виробництві чавуну в Україні, припадає на природний газ, тоді як у провідних країнах світу природний газ при його плавленні практично не використовується. Особливо енергоємним є мартенівське виробництво сталі; витрати енергоресурсів при цьому майже у 5 разів (а природного газу в 15 разів) більші, ніж при конвертерному виробництві сталі.

Сьогодні, ще в Україні панують застарілі технології виплавки сталі і практично не застосовуються на українських підприємствах прогресивне електронно-променеве плавлення сталі та методи прямого відновлення залізних руд, які належать до п'ятого технологічного укладу.

Мартенівський спосіб виробництва сталі ліквідований у всіх розвинутих країнах світу ще в 1980-1990-их рр., а в Китаї – у 2003 р. На сьогодні такий спосіб є малоефективним як з економічної, так і з екологічної точки зору. На 2010 р. частка мартенівської сталі становить лише 3,6 % світового виробництва сталі та припадає в основному на Росію (40 %) і Україну (46 %),

тобто ці дві країни в сукупності виробляють 86 % світового обсягу мартенівської сталі [9].

Результати досліджень. В Україні відсутня цілісна система підтримки експорту, недостатнім є захист інтересів експортерів на зовнішніх ринках, нерозвинений механізм експортного кредитування, зберігаються суттєві проблеми з відшкодуванням ПДВ.

На перспективи експорту металургійної продукції впливає становище в країнах-торговельних партнерах:

- витіснення національних експортерів зі світових ринків металу через запровадження іншими країнами дискримінаційних квот по відношенню до України;

- можливе послаблення позицій України на ринках країн Африки та Середнього Сходу у зв'язку з політичною нестабільністю та майбутнім можливим перерозподілом сфер політичного впливу, що призведе до скорочення експорту українських поставок металопродукції.

Сучасні умови економічного розвитку вимагають проведення активної політики для залучення прямих іноземних інвестицій. В Україні створена законодавча база у сфері регулювання інвестиційної діяльності, яка поступово удосконалюється з метою досягнення більшого притоку іноземних інвестицій і підвищення ефективності їх використання.

Отже, ми бачимо значне зниження виробництва металопродукції в Україні, а виходячи з цього - зниження імпорту та споживання її всередині країни, у зв'язку з впливом на галузь світової економічної кризи. Але, металургія поступово прагне відновити свої виробничі потужності і повернутися до колишнього стану виробництва і збуту металопродукції. А для цього українська металургія потребує інвестування з боку вітчизняних і зарубіжних інвесторів, а також підтримки з боку держави, яка полягатиме, можливо, у зниженні податкових ставок, надання дотацій, зниження цін на газ і електроенергію для промислових підприємств. Адже, промисловість в Україні створює значну частку державного бюджету і якщо держава посприє відновленню і подальшому розвитку хоча б металургійної галузі, тоді відбудеться позитивний вплив на економіку країни, що спричинить за собою підвищення життєвого рівня населення країни.

У той же час, слід констатувати той факт, що інноваційні перетворення в металургії України обмежуються лише реконструкцією і модернізацією наявних виробничих потужностей і лише на окремих підприємствах вводяться нові технології. При всьому цьому, стратегічно важливими залишаються питання впровадження інноваційних технологій щодо зниження

енергоспоживання і витрачання газу в умовах зростання цін на енергоресурси.

Таким чином, доцільно виділити фактори негативного впливу на інноваційний розвиток металургійної промисловості, що негативно впливає на конкурентоздатність галузі: високий фізичний знос основних фондів; домінування в загальній масі виробленої продукції з невисоким ступенем переробки; велика енерго - та ресурсомісткість продукції; висока екологічна небезпека існуючих виробництв; висока експортна орієнтація металургійного комплексу.

Висновки. Виходячи з вищевикладеного, слід констатувати, що в металургійній промисловості України, на сьогоднішній день, залишаються невіршеними ряд проблем, що перешкоджають як інноваційному розвитку вітчизняних металургійних підприємств, так і стримуючих інноваційний ринок промисловості в цілому: інноваційна проблема, проблема фінансування, низький рівень рентабельності металургійних підприємств, застаріле обладнання, низький рівень технологічного обміну і науково - технічного співробітництва між підприємствами, тривалий термін окупності інновацій. Все це свідчить про необхідності пошуку ефективних механізмів інноваційного управління, спрямованих на подолання зазначених проблем як на мікрорівні, так і розробки загальнодержавної програми підтримки підприємств металургії України.

Також, до пріоритетів, сьогодні слід віднести такі рекомендації для поліпшення після кризової ситуації та підвищення конкурентоспроможності металургійної галузі України: залучення обігових коштів, які дозволить спрямувати інвестиції в енерго- і ресурсозберігаючі технології та інновації; збільшити обсяги виробництва металопродукції орієнтовану на внутрішній ринок, при цьому необхідна взаємодія з такими галузями, як машинобудування та будівництво, які є основними споживача металопродукції. Це вплине на зниження собівартості, збільшення рентабельності продукції та показників ліквідності; збільшення світового споживання сталі дозволить вітчизняним металургійним підприємствам збільшити обсяги виробництва продукції, що вплине на збільшення валютних потоків в країну.

Джерелами фінансування інвестиційної діяльності можуть служити: власні фінансові ресурси і внутрішньогосподарські резерви інвестора, які включають первинні внески засновників і частину грошових коштів, отриманих в результаті господарської діяльності; позикові фінансові кошти – банківський кредит, інвестиційний податковий кредит, бюджетний кредит і інші засоби; залучені фінансові кошти, що отримують від продажу акцій,

пайових і інших внесків юридичних осіб і працівників фірми; грошові кошти, що поступають в порядку перерозподілу з централізованих інвестиційних фондів, концернів, асоціацій і інших об'єднань підприємств; інвестиційні асигнування з державних бюджетів, місцевих бюджетів і відповідних позабюджетних фондів; засоби іноземних інвесторів що надаються у формі фінансового або іншої участі в статутному капіталі спільних підприємств.

Реалізація цих заходів дозволить інвестувати кошти в модернізацію власних основних засобів, що у подальшому позитивно вплине на якість продукції і її конкурентоспроможність.

Список літератури: 1. <http://www.ukrstat.gov.ua> Офіційний сайт Державної служби статистики України; 2. *Гесц В.М.* Інноваційні перспективи України / *В.М.Гесц, В.П.Семиноженко* – Харків: Константа, 2006.-272 с.; 3. *Пивняк Г.Г.* Перспективное направление ресурсосбережения на предприятиях горно – металлургического комплекса / *Г.Г.Пивняк, В.В.Кириченко, П.И.Пилов* //Металлургическая и горнорудная промышленность.-2009.-№2.-с.83-86; 4. *Мазур В.* Металургія України: стан, конкурентоспроможність та перспективи // Дзеркала тижня.-№8; 5. *Богачов А.* Проблеми розвитку промислових підприємств регіону (на прикладі металургійного комплексу) / *А.Богачов* // Город, регион, государство: экономико-правовые проблемы – Донецк: Вебер, 2009-с.224-229.; 6. *Макогон Ю.В.* Рецесія української економіки: зовнішньоекономічний аспект / *Ю.В.Макогон* //Вісник Донецького національного університету.-2009.-№1-с.7-17.; 7. *Пікус А.Ю.* Металургійна галузь України: тенденції і перспективи / *А.Ю.Пікус* // Актуальні проблеми економіки – 2011-№4(118)-с.92-102.; 8. <http://www.niss.gov.ua> Офіційний сайт Інституту стратегічних досліджень; 9. *Амитан В.Н.* Инновационное развитие Донецкого региона: состояние и перспективы/*В.Н. Амитан, Ю.Н. Киклевич, Д.Б. Филатов*/НАН Украины. Ин-т экономико-правовых исследований. – Донецк: ООО “Юго-Восток, Лтд”, 2010.

Надійшла до редколегії 11.11.2013

УДК 338.244

Шляхи підвищення конкурентоспроможності металургійної галузі. /О.Є. Майборода// Вісник НТУ „ХП”. Серія: Технічний прогрес і ефективність виробництва. – Х.: НТУ „ХП”. - 2013. - № 67 (1040) - С. 46-52. Бібліогр.: 9 назв.

В статье проанализировано современное состояние металлургической отрасли в Украине, рассмотрены последствия мирового кризиса на примере других государств, проанализирована структура производства продукции. Целью данной статьи является определение приоритетов в решении проблем повышения конкурентоспособности на предприятиях металлургического комплекса.

Ключевые слова: металлургическая отрасль, предприятие, конкурентоспособность, производство, инвестиции, основные средства, экономика, ресурсы.

The article analyses the modern state of the metallurgical industry in Ukraine, discussed the effects of the global crisis on the example of other States, the structure of production. The aim of this article is to define the priorities in the decision of problems of increase of competitiveness at the enterprises of metallurgical complex.

Keywords: metallurgical industry, an enterprise, competitiveness, production, investments, fixed assets, economy, resources.